

Район пурнаҗсёнчен

Кун йёркинчи ыйтусемпе

Иртнё тунти кун, сёртме уйахён 1-мешёнче, ыльах чирёсемпе кёрешекен райони станцире ветеринарсен кәсалхи январь-май уйахёсене пётёмлетсе ёслё канашлу иртрё. Ана станци ертүси Н. Яковлев уҗса ертсе пычё. Ыльах чирёсемпе кёрешине пёрлех халах сывлахе сине те тимлөх уйаракан коллективан вара су кунёсем ситнё май сүтсе явмалли те сахал мар.

– Эпир таташ халахпа ёслетпёр, ялсем тарах сүретпёр. Ҙаванпа та пирён сине хуня явапләх кашниншёнөх палла. Ыл пуриншён те пёлтерёшлө, – терё канашлава уснә май ыльах чирёсемпе кёрешекен райони станци ертүси Николай Семенович.

Райони ветстанци ёсчөнөсемпе пёрле умра таракан ёсөемпе төллевсен ветеринари участокёсен пусләхёсем те тишкерсе тухрөс. Кун йёркинче пулна кашни ыйтупах сивёч те уса калау иртрё. Малтанах ветеринарсем райони патшаләх пушар надзорён пусләхёпе И. Смирновпа төл пулчөс, сывах каласура сұллахи пушар хәрушләхөпе паллашрөс. Шәрәх кунсенче вут-кәвартан сыхланасле мён тумалла? Ҙак ыйту сине тулли хуравсем

илчөс канашлава пустарәннисем. Ҙаванпа пёрлех ыльах тухтарёсем «Поддержка» патшаләх страхлакан компани сөнөлөхөсемпе паллашрөс. Компани ял халахё валли мёнле сөнөлөхөсем пурнаса кёртни пирки пухәннисене Галина Киселева менеджер каласа пачё.

Канаштура төп сәмах обществәлла ыльах-чёрлөхе сарана кәларни пирки, сәмрәк ыльахсен бруцеллезне төпчөни тата фермәсене дезинфекцилема хатёрлесси синчен пулчө.

Ветерансем хастар

Юнкә ял тарәхөнчө кәсалхи Сөнтерү кунне Аслә вәрсә ветеранөсем тәххәрән кётсе илчөс. Сөнтерү кунөнчө ял тарәхөн пусләхө С. Ермаков тарәшнине вөсем төрлө ялсенчен Кәпасри паләк патне пустарәнчөс. Унта инсөтри вәрсәра пуҗ хуня ентөшесене пуҗ тайнә хыҗсән пухәннисем ветерансен хорөн концертне пәхса савәнчөс. Хорта 18 сын. Ана Меркурий Борисович Ягунов ертсе пырать. Унчөн ёслөнө хор пёр хушә сасә пәман пулсан, ветерансем тарәшнине тата М. Ягунов тимленине кәсал вәл тепёр хут халах умне тухма хәват ситерчө.

Ветерансем Кәпасри савәнәслә мө-

роприяти хыҗсән Юнкәри Культура сурчө умне ситрөс. Унта вөсене ява савәнәс шевли хушма садикпе шул ачисем пуләшрөс.

– Пире кун чуль пурәнма Турә пилленө, – тесе ветерансем уявра туллин савәннине пёрлех Тәван сёршывайн ирёклөхөшөн пуҗ хуня юлтәшөсене, тәванөсене, ял сыннисене аса илсе куҗ-сүлөсене шәла-шәла илчөс.

– Эпир – вәрсә ачисем. Хам 1933 сұлта суралнә пирки атте фронта тухса кайнине те аван аставатәп. Анчах ана каялла кётсе илеймерөмөр: 1943 сұлта пуҗ хучө вәл. Вәрсә ан пултәр, мир хуҗалантәр тесе хамран ыра йөр хәварас шутпа 7-8 сұл каялла ял сүмөнчи вар хушшипе юнашар сёр усәсәр ан ырттәр тесе мәшәрпа йывәсөсем лартма пусларәмәр. Кәсал та сав ыраана хам вәйпа 20 шөшкө, күкөнле слива тата хурләханпа чие йивәсөсөсем, хурән тата хәмла сырлисем лартрәм. Ан тив, ачасемпе тәван ял сыннисем валли те кунти сүт сәнтәләк илемлө те пуян пултәр. Килти 40 сотка сёр сине вара кәсал 30 улмуҗи шап-шурә чечеке ларчө. Ҙакнашкәл пурнаҗ илемөшөн юн тәкнә ёнтө пирён аттөсемпе асаттөсем, – терё пәчәртәна сүтнә куҗсульне шәлса сүт сәнтәләк тусө Зинаида Егоровна Ягунова.

Ыра сын ыра ят хәварать тени төрөсөх-мөн.

А. БЕЛОВ хатёрленө.

Шәмат кунхи рубрика

Саккун вәл пуриншён те пёрре

РЕДАКЦИРЕН: *Ҙасат вулавсөсем паянхи рубрикән малтанхи кәларәмөсене интересленсе йышәнни Ҙасат редакцине килекен ыйтусенчен те куранать. Пухәннә ыйтусем сине паян район прокурорөн сүмө, юстици советникө Юрий Мефодьевич СЕМЕНОВ хуравлама пулчө.*

Ача сине алә сөклөсен

Саккун сирөппине пурте пөлтөпөр, анчах ашшө-амәшөсөем хәйсө ачисем сине алә сөклөсине час-часах төл пулма тивөт. Воспитани ахал пулмасть төмөлле, анчах ача сине алә сөклөнөшөн саккунра мөн каланә? Ку «ёс» преступлени пулсан, уншән айәпланә төслөхөсем пур-и?

А. СКВОРЦОВА, И. ИЛЬИНА.

Сынна хөнени кирек хәсан та преступлени шутланнә. Уншән саккун сирөп айәплав пәхәт. Ачасем төнөрен. Кунашкәл төслөх пирён практикәра пулса иртрө. Москакасси ял тарәхөнчи Уйкас Хачәкра пуранакан А. А. Федоров унчөн судпа айәпланнинчен тивөслө пөтөмлетүсөем туман. Ҙапла вара пөлтөрхи сёртме уйахөнчө хәйөн тәван килөнчө ывәлөпе тухса кайнә харкашура 13 сұлхи арсын ачана ыраттарас төллевпөх аләсемпе нумай хутчен пуссан тата үт-пөвөн ытти ыраөнөсенчен сәпса пөтерөт. Хәйөн хәтланәвөсөемпе ашшө РФ Уголовнәй кодексөн 116-мөш статийн 1 пәйөнчө пәхнә преступлени тәват. Вәл 2008 сұлхи юпа уйахөн 17-мөшөнчө килөнчө арәмне Н. Л. Федорова хөнени те мала-рах асәннә статьяпәх айәплама ыйтат. Ывәлне воспитани парәсисшөн тарәшманни, ун сине час-часах алә сөклөни сәмрәкә килтен тухса кайкалама сәлтәв пулни те палла.

Судра А. Федоров хәйне айәпланине пөтөмпөх йышәнчө. Ку ёсө январён 15-мөшөнчө суд пулчө. Суд А. Федорова аяккалла тухса каймасәр пёр сүл ёслөсе юсанма тата ёс уксин 10 процентне патшаләха тытса юлма приговор кәларчө.

Преступление йывәрлататъ

Ачана сәпни-хөнени айәплава йывәрлататъ сөс тени төрөс-и?

А. ПЕТРОВ.

Төрөсөх. Ашшө-амәшө хәйөн сүл ситмен ачи сине алә сөклөсен судра сав «паттәрән» сүл ситмен ачисем пур тени айәплава сәмәлләтмәст. Хәйсөне түррөмөнөх пәхәнса таракан ачана хөненине РФ Уголовнәй кодексөн 63-мөш статийн 1 пәйөн «з» пүнкчөпе килөшүллөн суд преступленине йывәрлатакан ен тесе йышәнәт. Ҙакнашкәл төслөх кәсалхи нарәс уйахөн 2-мөшөнчө Калайкассинчө пуранакан П.В. Матвөев төлөшөпе иртнө судра паләрчө.

Айәпланакан иртнө сұлхи ноябрь-декабрь уйахөсенчө хәйөн килөнчө үсөр пуҗпа мәшәрне Р. Е. Матвөевана темисө хутчен те хөнөнө, аллисөне пәрнә. Сав хирөсүсөем вәхәтөнчө вәл 17 сұлхи тәван ывәлне те ләпкәләхра хәварман. «Паттәр» ашшө ывәлне темисө хутчен питрен сәпнә, вөлерөссипө хәратса мәйран пәвнә.

Сәк ёсөсөне тишкерсе тухса миравай судья П. В. Матвөева айәплә тесе йышәнчө, ана услөвнәй майпа айәплама 1 сұлталәк та 6 уйах ёслөсе юсанма приговор кәларчө.

Ирёкрен хәтармах тиврө

Услөвнәй майпа айәланнә сынсөне суд решенине пурнәсламаншән ирёкрен хәтарнә төслөхөсем пур-и?

А. АЗЮКОВ.

Ҙапла, пирён практикәра кунашкәл төслөхөсем те пулка-лаҗсө. Пөрин синчө сөс чарәнса тарар-ха. Иртнө сұлхи иккөмөш сур сұлта Турай ял тарәхөнчи Сүткүлте пуранакан Н. П. Васильев район сүчө хәйөнчөн Муркаш район администратийөн опекара попечительствө органө сүл ситмен хөрөшөн алимент түлөме ыйтса йышәнү тунине пәхмасәр, сәкән пирки хәйне сүрупа аса илтернине шута хумасәр түлөврөн «пытанса» пурәннә, ёсө ыранасәсисшөн сунман. Ҙапла вара алимент парәмө 64127 тенкө те 29 пуҗа ситсе кайнә.

Судра Н. Васильев хәйөн айәпне пөтөмпөх йышәнчө. Район сүчө «ашшөне» РФ Уголовнәй кодексөн 157-мөш статийн 1 пәйөпе 6 уйах ёслөсе юсанма тата ёс уксин 10 процентне патшаләха тытса юлма приговор кәларчө. Анчах сәк йышәнү та «хәюллә» арсынна әса көртеймерө пулас. Вәл ёслөс пирки шутлани куранмарө. Ҙапла вара Н. Васильева суд йышәнәвөпе мартән 18-мөшөнчө икө уйахлаха ирёкрен хәтарма тиврө.

Ҙәмәл пурнаҗ шыракан

Ача амәшөсөем те хәйсөн тивөсөнчөн пәрәннине өплө хакламалла-ши? Манән сәмахәм Хорнуй ялөнчи Н. Вахлакова пирки. Ун пирки суд йышәнәвө өплөхө-ши? (Хорнуёнчөн килнө сүруран).

Ку хөрарәм пирки пусарнә уголовнәй ёсө суд пуш уйахөн 27-мөшөнчө пәхса тухрө. Мөн-ха унән никөсөнчө?

Иртнө сұлхи декабрөн 4-мөшөнчө А. Иванов килөнчө Н. Вахлакова граждәнка сиксе тухнә хирөсүрө юриөх, пөлсе тарсах кил хуҗине сөсөпө сулахаи аләран амантатъ, вөлерөссипө хәрататъ. Аманнә арсын кайран 21 тәләк больницәра сывалатъ. Кунпа пёрлех сәмәл пурнаҗ шыракан 21 сұлхи хөрарәм ёслөмөсөрөх пурәнма тарәшса час-часах эрөхпө тәслашатъ, икө сұлхи хөр ачине воспитани парәсинчөн пәрәнса нумай вәхәтләха амәшөпө хәварса сүрөт. Ҙәмәл пурнаҗ шыракан хөрарәмән сәкнашкәл хәтланәвөсөне суд РФ Уголовнәй кодексөн 115-мөш статийн 1 пәйөпе, 119-мөш статийн 1 пәйөпе, 156-мөш статийле хакласа РФ Уголовнәй кодексөн 69-мөш статийн 2 пәйөпе 10 уйах та 10 кунләха ирёкрен хәтарма йышәнү кәларатъ. РФ Уголовнәй кодексөн 73-мөш статийле килөшүллөн айәплава пёр сұлталәкләх услөвнәй тесе йышәнү тәватъ.

Федераллә миграци службинчен пөлтөресчө

Раҗсөйре вәхәтләх пурәнәс тесөн

Пурнаҗ улшәннә май Раҗсөй Федерацийөн аләкөсөем ют сөршыв граждәнөсем валли ытларах уҗалчөс, анча инсөт сөршывсенчөн тата унчөн пөрле пулна республикәсенчен килсе сүрөкөсем валли те паян Раҗсөй сөйре сөнө саккунөсем ёслөсчө. Кунпа пёрлех РФ граждәнөсем ытти сөршывсенө тухса сүрөссө те мала-рахри сұлхисөненчөн ансәтланчө. Ҙаксем валли сөршывра пысәк каләләшлә ёсөем иртөсчө. Раҗсөй Федерацийөнчө граждәнөсенө регистраци үчетне илөсси РФ Конституцийөпө, «РФ граждәнөсен Раҗсөй территорияөнчө куҗса сүрөме тата вәхәтләх ө яланләх пурәнмәллө ыраана суйлама ирёк парәсис синчөн» саккунөпө, РФ Президентчөн «Федераллә миграци службин ыйтәвөсем» Указөпө, РФ Правительствин «Раҗсөй Федерацийөн граждәнөсене Раҗсөйре вәхәтләх пурәнәкән тата яланләх пурәнәкән ыраәнсөчө регистрацилөсси тата регистрацирөн кәларәсис синчөн» Правиләсөне сирөплөтөсси пирки» постановлөнийөпө пулса пыратъ.

Регистраци үчөшөшөн федераллә миграци службин территория пүнкчөсөемпө вөсен структура подразделөнийөсөм ө – саккунпа пәхнә сөрте – ырантти самоуправлени органөсөне яваплә пулса тарәсчө. Раҗсөй Федерацийөн территорияөнчө граждәнөсенө регистрацилөсси тата регистрацирөн кәларәсис түлөвсөр пулса пыратъ.

Пурәнмәлли ыраана уләштарнә граждәнән сөнө ыраана ситсөн 7 кун хушшинчө регистрацишөн яваплә сын-

сем патне сирөплөтнө йөркөпө хәйне регистрацилөме ыйтса сымалла.

Ют сөршыв граждәнөсенө паян саккунпа килөшүллөн Раҗсөй Федерацийөнчө вәхәтләх пурәнма ирёк пур. Сәкә пирөн сынсөмшөн те пөлтөрөшлө. Саккун йөркөсөм вара вөсем валли те пөрөшөкөх.

Ют сөршыв граждәнөн Раҗсөйре вәхәтләх пурәнма ирёк ыйтса РФ миграци службинө сүрупа тухнә чух 35х45 мм тәватә сән үкөрчөк (хура-шурә ө төслө) тата сүрура кәтарнә хәйпө пөрлө Раҗсөе килөкөн сүл ситмен ачин 2 сән үкөрчөкне тарәтмәллә. Кунпа пёрлех унән хәй камне сирөплөтөкөн документ, хәй судпа айәпләнине айәпланманнине сирөплөтөкөн хут, ют сөршывайн тулли полномочиллө органө граждәнән хәй пурәнәкән патшаләх тулашөчө пурәнма ирёк пәнине сирөплөтнө, сөмьө сәвәрнин хучө, 18 сұлхи ачин хәй камне ёнөнтөрнө тата 14-18 сүлсөнчи сәмрәксөн ют сөршыва кайма ирёкне нотариус урлә сирөплөтнө, ыйтса сүраканән хәйөн тата унән сөмйинчө ВИЧ-инфекци сүкки пирки справка, ют сөршывайн тулли полномочиллө органө ө РФ сывләх сыхлавөн учреждөнийөсөм вөсем наркоманилө, ытти сөмшөн хәрушләх кәларса тарәтәкән тата чирсөн РФ Правительствин сирөплөтнө перечөнөнчө пәхнә чирсөмпө чирлөмөнине ёнөнтөрөкөн документ, РСФСР территорияөнчө суралнә тата унчөнхи вәхәтра СССР граждәнствинчө тәнә ө РФ территорияөнчө суралнисөн вәл ыраәнсөнчө панә суралнин сви-

детельствисөм (юлашкисөм сүк пулсан – СССР граждәнөнөн 1974 сұлхи төслө паспорчө). Ют сөршыв граждәнөнөн Раҗсөйре вәхәтләх пурәнма ирёк илме чикө урлә кәснә чух ө Раҗсөй Федераллә миграци службин территори органөчө паллә туса панә миграци картти тата госпошлина түлөнин квантицийө те сүмра пулмәллә. Вәхәтләх пурәнма килнө граждәншән вара вәл йышәнәкән пүлөм унән 90 кунран ытла пурәнмәлли ыраәнө шутланмәст. Ҙак вәхәт ирөсөн унән яваплә сынсөм патне хәйне регистрацилөме ыйтса заявлени сымалла. Вәхәтләх пурәнмәлли ыраәнәтә регистрацилөни граждәнсен ялан пурәнмәлли ыраәнө мар. Ҙавәнпа та вөсөне унта регистрацилөсө вөсөне хәйсөм ялан пурәнәкән ыраәнәтә регистрацирөн кәлармасәр та пулайратъ. Вәхәтләх пурәнмәлли ыраәнәтә регистрацилөсси граждәнәнпа тата унпа пөрлө пурәнәкән сүл ситнө граждәнөсөм ёс паракан хушшинчи килөшүпө пулса иртөт. Кун пек чух вөсен патшаләх, муниципалитет, ятарлә фондсөнчи сүртсөнчө пурәнмәллә. Килөшөвө сәвән пөкөх пурәнмәлли сүртсөн хуҗисөм, пурәнмәлли сүртсөн кооперативөсөн правленийөсөм (өнчөн те кооператив членөсөм сәв пүлөмсөн хуҗисөм мар пулсан) тәвайраҗсөс.

Пурәнмәлли пүлөм вәхәтләх илөкөнөпө пөрлө сүл туларнә ытти сынсөм пур пулсан, вөсөм те хәйсөм пурәнма кәмәл тунинө сүрса пөлтөресчө. Сүл ситмен сәмрәксөмшөн ашшө-амәшөсөм ө сәмрәксөне саккунлә пәха-

кансөм сыраҗсөс.

Граждәнсөм ыйтмасәрах регистрацирөн кәларәсис сәкән чух пулса иртөт:

- сәр комиссариачөн чөнөвөпө сәр службинө илөсчө пулсан;
- суд приговорөпө сынна ирёкрен хәтарсан;
- суд йышәнәвөпө сын хыпарсәр сүхалнә тесөн;
- сын вилнин свидетельствилө ө суд вилнө тесе йышәнсан;
- суд решенийөпө пурәнмәлли пүлөмрө пурәнма юрамәст тесе йышәнсан;
- регистраци тунә чух яваплә сынсөм саккунпа пәсә регистрацилөни паләрсөн ө документсөнчи чәнләх түррө килмөсөн.

Вәхәтләх пурәннә сөрте регистрацилөме граждәнсенө сәк документсөм кирлө: паспорт, ыйтса сүрни, сынна паләртнә адреспа вәхәтләх пурәнма май паракан килөшү ө пүлөм паракан ыйтса сүрни.

Яланләх пурәнмәлли ыраәнәтә регистрацирөн чух граждәнән регистраци тәвәссипө яваплә сынна сәк документсөне пәмәллә: паспорт, регистрацилөме ыйтса сүрни, пурәнма май паракан документ (харпәрләх правин, пурәнмәлли пүлөмпө уса курма ирёк паракан суд йышәнәвө).

Регистрацирөн тухнә, анчах сөнө ыраана ситөймөн чух граждәнсөн унчөнхи ыраәнтан илнө адрес хутне кәтартма тивөс.

З. СОРОКИНА,
Раҗсөйән федераллә миграци службин Чәваш Республикинчи управленийөн Муркашри территори пүнкчөн пусләхө.

Килти хушма хуҗаләх

Купәста – усәллә пахча сөмөс

Сүллөнөх купәста нумай ситөнтөретпөр. Унән уссө пирки те төплөнрөх пөлөс килөт.

С. ИВАНОВА.

Улма-сүрпа, пахча сөмөс культурисөмсөр сөтөл туләх пулаймәст. Чарәнәр-ха купәста синчө. Унән уйрәмләхөнчө вар-хырәмри язва чирёнчөн, гастритран усәллә витаминсөм нумайи. Төпөр уйрәмләхө – чылай хушә упрәканан С витамин чылайи. С витамин купәстара 7-8 уйах таран упрәнайтатъ. Урәх пёр пахча сөмөсрө те С витаминән унашкәл управө сүк. Ку вәл купәстари химиллө сыхәнусөне пула. Хаклә витамин нүхрөпө упрәнә чухне те, тәварланә май та сыхланса юлатъ. Купәстари С витамин пирөн организмә питө нумай пуләшу паратъ. Сирөп организмә йүстөрөкөнө (окислитель) чарса вәл рак клеткисөне ура хуратъ, эмөлсөн силнө витемөсөне пөтерөт, стрөсс ирттерсе яма пуләшатъ.

Купәстара пур аскорбинка нумай чирсөне хирөс тәма пуләшатъ, юн тымарөсөне төрөклетөт.

Унсәр пуҗөне купәста ытти витаминсөмпө те пуян. РР витамин организмә япаласөн ылмәшәвнө, В витамин нерв системинө ёслөттермө тата сирөплөтмө, К витамин юн чарма, каротин куҗ сивөчлөхне тивөслө шайра тытма пуләшәсчө. Сахар диабөчөпө чирлөкөнсөнө те әнсәртран мар ёнтө купәста сөмө хушәсчө.

Купәстари кали – чөре мышсисөмшөн чән-чән төкө. Ҙавән пөкөх асәннә пахча сөмөсрө вар-хырәма лайах ёслөттерөкөн япаласөм пур.

Купәстан сөкө те чән-чән сиплөвсө. Вәл вар-хырәм чирөсөмпө көрөшөс ёсрө малти ыраәнәтә.

А. СЕМЕНОВ,
«Россельхозцентр» ФГУ-н Чәваш Республикинчи филиалөн Муркаш районөнчи уйрәмөнчө пүнкчөн сүспәлисчө.